

РАЈКО ЛУКАЧ

ОДИЈЕЛО*

Сарајевске зиме су познате по ниским температурама и високом снијегу, али моја прва студентска зима у том граду била је најхладнија у мом животу. Можда сам је тако доживио и што сам био сиромашан студент у ријетко гријаној собици изнајмљеној за мале паре, коју сам дијелио са још једним колегом. Облачио сам на себе све што сам имао и огртао се излизаним ћебетом, али ми је и даље било хладно. Стопала у плитким ципелама била су стално влажна и бога сам молио да се не распадне прије него што зарадим паре за нове.

Доручак ми је био кифла и јогурт, а ручао сам у студентској мензи, сваки пут дијелећи порцију са неким колегом, јер мало ко је имао новца да сам плати и поједе цијели оброк – прво би један јео, а онда би други довршио оно што би остало у тањиру. На путу до факултета, кроз отворене прозоре муслиманских кућа изазовно су мирисали динстани лук, пржено месо у лоју и маслу, кувана јагњетина...

Прва прилика да дођем до озбиљније зараде пружила ми се кад су снијег и лед прекрили сарајевске улице. Колега са моје студентске групе позвао ме је да се пријавимо за чишћење трамвајских станица. Да се не би ометао саобраћај, морало је да се ради од поноћи до зоре, када полази први трамвај. Тако је нас десетак студената са ћускијама и лопатама у шакама те језиво хладне ноћи сложено кренуло да разгрће снијег и разбија лед нахватан између камених коцки.

Радили смо ужурбано, како би нам било мање зима, али хладноћа је пробијала нашу оскудну одјећу, штитала нам очи и рањавала усне, а дах се претварао у маглу. Врата зграда, занатлијских

---

* Одломак из романа у рукопису *Curriculum vitae*.

радњи, дућана, ресторана и кафана била су затворена и нигдје нисмо могли да се на тренутак одморимо и загријемо. Предахнули смо тек око четири сата ујутро, када смо стигли до *Хамама*, ноћног бара. Влажне обуће и прљаве одјеће ушли смо у хол и нашли се у рају. Кроз стаклена врата сале за ноћне госте допирала је ведра мелодија уз коју се стриптизета полако ослобађала оскудне одјеће, док смо ми трљали шаке, хуктали у њих да загријемо промрзле прсте, избеумљено зурећи кроз мутно стакло и дим цигарета у њене разголићене груди. За столовима сам назирао мушка лица са томпусима међу прстима, тамна одијела и кратке широке кравате преко бијелих кошуља, келнере са лептир-машнама и боцама пића на тацнама које су бљештале под огромним лустером.

Морали смо да се вратимо на улицу прије него су чипкасте гаћице склизнуле низ стриптизетине ноге. Музика из бара је још неко вријеме одзвањала у нашим ушима умотаним шаловима, а ускоро су се чули само тупи звуци удараца ћускија о камену коцку и гвоздену шину, крцкања леда и шкрипа снијега.

Почело је да свиће, па смо, иако уморни и смрзнути, постајали орнији за посао. Мање смо осјећали хладноћу, а понеко је имао снаге да нас подсејети на стриптизету и засмије досјетком. Колико год био очаран њеном голотињом и увијањем тијела, ћутао сам и мислио о елегантним одијелима пијаних гостију у бару. Завидио сам им и замишљао себе у сувој, угланцаној обући и испеглавој, топлој одјећи, несвјестан да смо стигли до посљедње трамвајске станице и да је мукотрпном послу и смрзавању на улици дошао крај.

У Дирекцији су похвалили нашу марљивост и брзину којом смо разгрнули снијег и разбили лед, почастили нас куваном ракијом и дали нам дупле дневнице због тешког ноћног рада. Биле су то прве зарађене паре и гласно смо размишљали како да их потрошимо. Једни су свратили у прву кафану, да наставе да се загријавају врућом ракијом, други отишли да на очишћеној станици сачекају трамвај за студентски дом или факултет, а ја сам, угријан куваном ракијом, кренуо у центар града и, гужвајући паре у цепу, дуго стајао испред сваког излога мушке одјеће, бирајући одијело, иако сам имао новца можда само за поставу и нараменице.

Разгледање сам прекинуо кад на лутки у излогу угледах сиво пругасто одијело и пожељех да буде моје. Наредних дана ћу често пролазити поред излога и, зурећи у одијело, маштајући како сам га већ капарисао и оставио у излогу да му се могу дивити пролазници, али и страхујући да га неко не купи и остави ме без свакодневне илузије.

Ближила се Нова година, а ја сам се почео мирити да ће сиво одијело на пруге из излога у Улици Васе Мискина остати неостварен сан. Не видећи начина како да нађем било какав посао, долазио сам у искушење да потрошим новац добијен од Дирекције градског саобраћаја и заборавим на пусту жељу.

А онда, гле чуда, посао је нашао мене – послвије једног предавања, професор нам је саопштио да амерички циркус *Holiday on ice*, који је управо стигао у Сарајево, нуди студентима енглеског језика да за озбиљну новчану надокнаду помажу на њиховим представама. Представе се одржавају у вечерњим сатима, па то неће утицати на похађање наставе. Ни часа не часећи, одјурio сам до Скендерије, гдје је циркус наступао, страхујући да мој енглески није довољно добар. Учим га тек један семестар, али је то, на моју срећу, било довољно за споразумијевање у послу који нам је намијењен.

Био је то циркус на леду. Клизачи и клизачице су вратоломно изводили своје тачке, а између њихових наступа на лед је излазио мајмун на клизачкама и као муња јурио с краја на крај залеђене позорнице. Високо под стропом били су смјештени велики рефлектори и свако од нас је управљао једним, онако како му је на енглеском наређивао шеф расвјете, који их је палио и гасио за командним пултом.

Прво вече је било најнапорније. Сваки час смо мијењали обојена стакла на гломазним рефлекторима, како би на позорницу падали свјетлосни кругови различитих боја, и усмјеравали их на клизаче по упутствима добијеним од шефа. Мој задатак је био да ситним снопом свјетла пратим кретање мајмуна дуж леда, што је било врашки тешко, јер се он кретао далеко брже од клизача, те сам га уз непрекидне и непријатне шефове опомене једва стизао.

Послије друге вечерње представе позвали су нас да исплате хонораре. Нисмо могли ни сањати да ће то бити тако висока надокнада за наш труд. Прилазили смо столу један по један и благајник нам је давао лијепе своте, никога не упитавши за име, а није ни имао списак пред собом. Дошли смо на идеју да још једном станемо у ред, сигурни да он у бројању не обраћа пажњу коме да је паре, нити је кога од нас запамтио, али смо одустали, помисливши да би то било понижавајуће чак иако не открију превару. Боље је да дођемо сутра увече и зарадимо тај новац.

Унутрашњи цеп сакоа свакоме је добро набубрио и одлучили смо да одемо да се забавимо. Неко је предложио *Хамам*, али због неприкладне одјеће нису нас пустили да уђемо. На сахат кули је

избио поноћни час и сетисмо се да ради још само бифе на жељезничкој станици, те смо ускочили у посљедњи трамвај и стигли у задимљени бифе пун уснуних путника и бескућника. Колега који ме је позвао да чистимо снијег, сада је први наручио туру пића за цијелу кафану и све уснуле главе су се исти час подигле од стола. Наручио сам и ја туру, а кад сам платио, сјетио сам се одијела у излогу и изишао из кафане.

Сљедећих вечери сам био много бржи и прецизнији, те је мој уски свјетлосни сноп прецизно пратио јурњаву мајмунчета на клизалкама све док циркус није отпутовао. Иако су хонорари били позамашни, одбијао сам да идем са осталима у биртију на жељезничкој станици. Док су се они опијали, ја сам пјешачио у студентски собичак на периферији, сваки пут свративши до излога у Улици Васе Мискина да видим *своје* сиво одијело на пруге.

Прво сам отишао да купим плитке ципеле и каљаче, иако су ми дубоке биле потребније те зиме, замоливши продавачицу да баци старе, толико распаднуте, да сам се чудило како су издржале до тада. Одијело сам и сада дуго мјеркао са тротоара, а кад ми је постало хладно, ушао сам и тражио од продавца да га донесе из излога. Нудио ми је иста са вјешалица у радњи, али ја сам хтио баш *моје* – из излога. Панталоне су биле мало пошироке, јер сам ових мјесеци у Сарајеву, ручајући по пола порције у студентској мензи, знатно смршао, али је сако изгледао као на лутки у излогу.

Купио сам још бијелу кошуљу, те свратио у хотел *Европу*, да видим има ли још слободних мјеста за дочек Нове године. Платио сам резервацију и у цепоу ми је остало тек нешто сиће, недовољно за кравату. Проблем је ријешило колега који је цијепао карте у Народном позоришту, донијевши себи и мени по кравату из депоа и ми смо поносно ушли у свечану салу хотела.

Што сам био пијанији, испред мене је све чешће и све брже промицала фигура мајмуна на клизалкама, са лептир-машном под вратом. Приносио ми је тањире са храном, досипао пиће, празни пепељаре, мувао се тамо и вамо до пред зору, кад ми је глава клонула на сто. А када сам се отетурао до тоалета, да се исповраћам, у глави ми је била само једна мисао – да не исфлекам одијело.

Мада ми је стан био на супротној страни, ујутро сам се нашао у Улици Васе Мискина. Мамуран, схватио сам гдје сам тек кад угледах излог са познатом лутком и на њој одијело смеђе боје. Није ми се допало. Ипрсио сам се онако како се лутка данима прсила преда мном, превукао дланове неколико пута низ меки штоф сакоа и, звиждућући, кренуо назад, ка трамвајској станици и хладној студентској собици.